

BELGYÓGYÁSZATON ELŐFORDULÓ FUNKCIONÁLIS ÉS PSZICHOSZOMATIKUS ZAVAROK, DIFFERENCIÁLDIAGNOSZTIKAI KÉRDÉSEK

VINCZE ÁGNES

KLINIKAI SZAKPSZICHOLÓGUS

SE I.SZ. BELGYÓGYÁSZATI KLINIKA

A BELGYÓGYÁSZAT FŐ TERÜLETEI

- ❖ Gasztroenterológia
- ❖ Endokrinológia
  - ❖ Diabetológia
- ❖ Kardiológia
- ❖ Nefrológia
- ❖ Hematológia

GASZTROINTESTINÁLIS RENDSZERT ÉRINTŐ ZAVAROK/ELVÁLTOZÁSOK

IBS= Irritable Bowel Syndrome (Irritábilis bél)

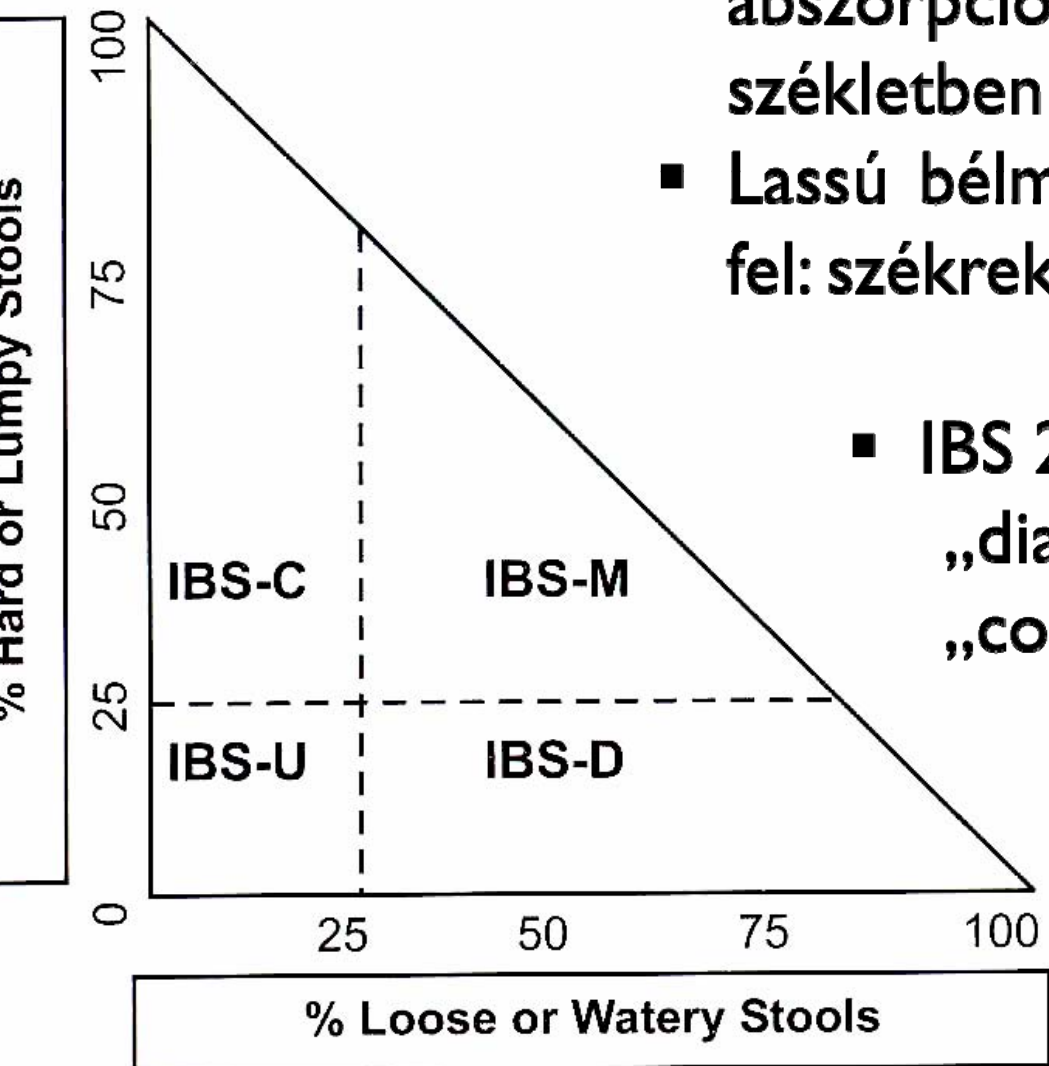
Diagnózis:

- Legalább 6 hónapja fennálló, székürítéssel kapcsolatba hozható hasi diszkomfort, ill. fájdalom – amely az elmúlt 3 hónapban havonta legalább 3 napon át megjelent.
- A panaszok nemcsak a székürítéssel, hanem a széklet formájának, konzisztenciájának a változásával is összefüggenek.

Prevalencia:

- 15%-körüli
- Női predominancia (kb. 2x-es)
- Munkaképes korúak

IBS -altípusai:

- Gyors bélmozgás miatt túlterhelődhet a bél abszorpciós kapacitása: túl sok folyadék a székletben
- Lassú bélmozgás esetén túl sok folyadék szívódik fel: székrekedés jelentkezik

- IBS 2 fő altípusa:
„diarrhea dominant” IBS-D
„constipation dominant” IBS-C

+2: „mixed” IBS-M
ill. „unsubtyped” IBS-U

konzultáció és súlyosság

Kb. 75% nem keres fel orvost a panaszai miatt

- Az orvost felkeresők kb. 20%-a háziorvoshoz, 5%-a jut el gasztroenterológushoz.

Az érintettek kb. 70%-a enyhe forma: alkalmasszerűen tapasztalja a tüneteket

25%-mérsékelt forma

5% - súlyos forma: a tünetek állandóan jelen vannak

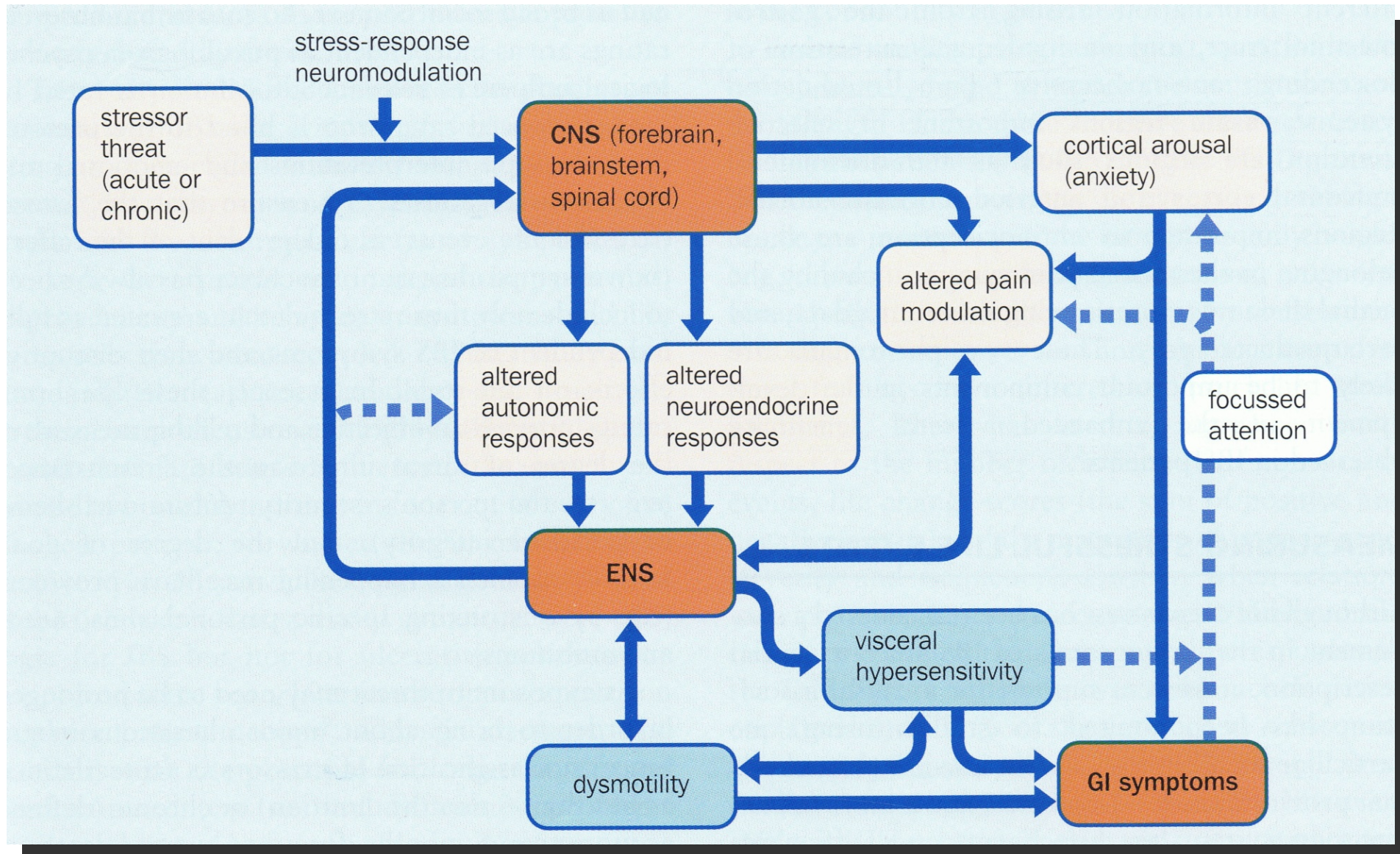
- Stabil diagnózis! – 95-98%-ban nem változik a diagnózis:

nem nagyobb IBS-ben a későbbi IBD vagy tumor előfordulása

- Az ellátást, kezelést keresők 50-90%-ánál komorbid pszichiátriai zavar (pl. major depresszió, generalizált szorongás, pánikzavar, szociális fóbia, PTSD)
- Gyakran korai trauma az élettörténetben.
- Preadolescens fizikai ill. szexuális abúzus nagyobb aránya funkcionális GI beteg nőknél mint organikus GI beteg nőknél

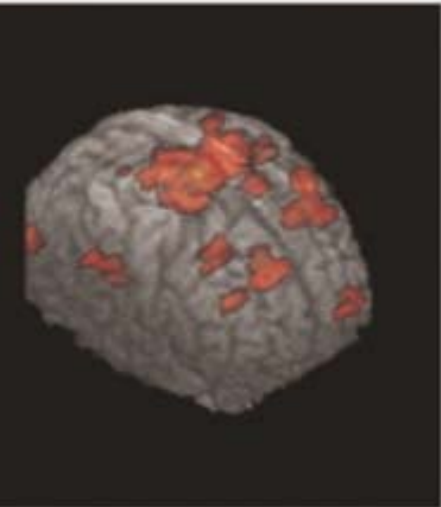

Patomechanizmus

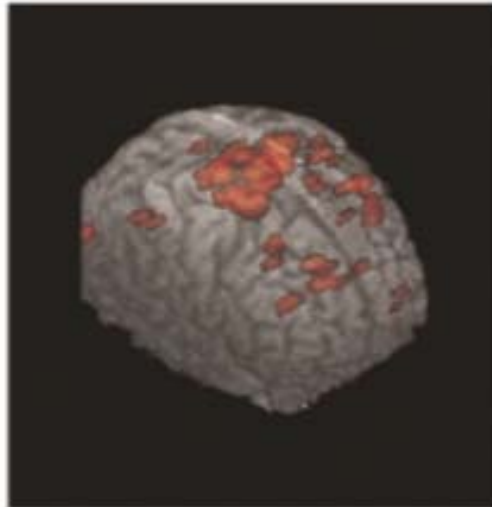

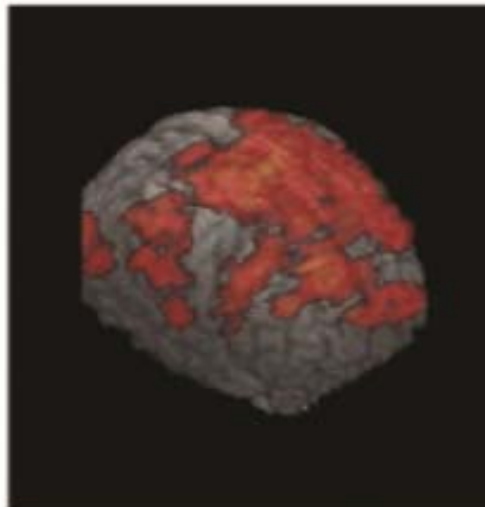
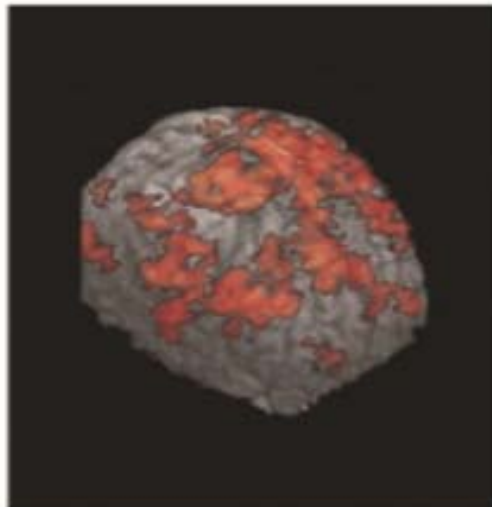
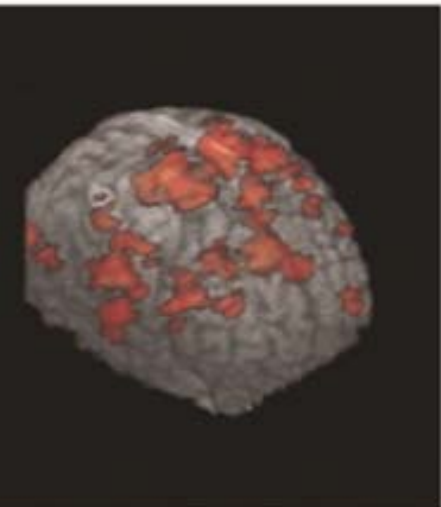
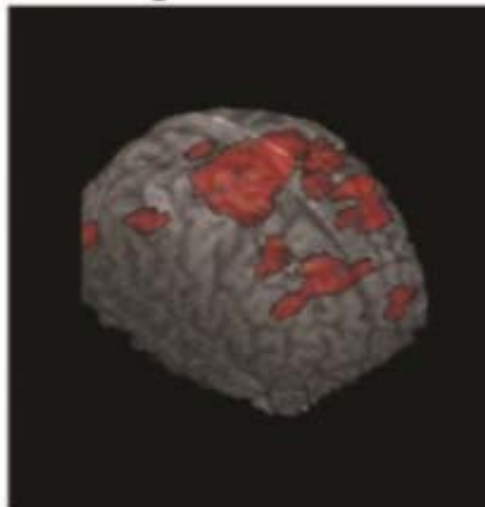
subliminal

liminal

supraliminal

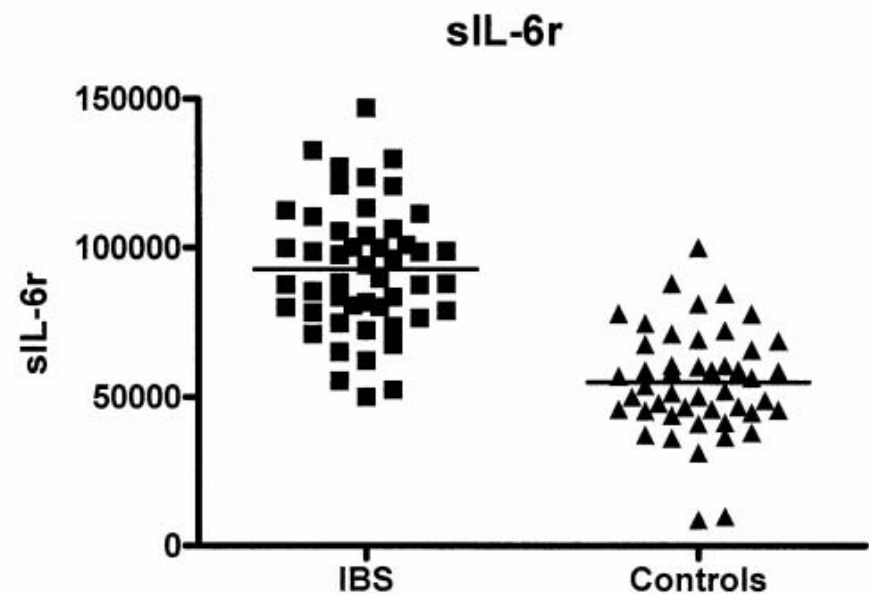

Viszcerális hiperszenzitivitás

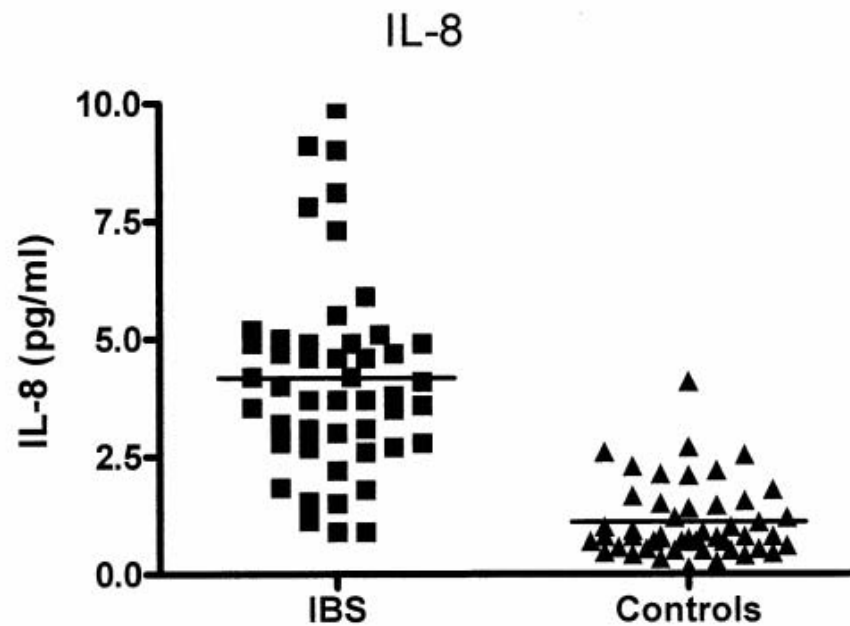
Fig. 2. Representative examples of three dimensional brain volumes rendered with regions of cortical activity shown in color [irritable bowel syndrome (IBS) *patient 1* and control *subject* Tables 1–3]. Cortical activity in deep cortical structures shows through the anatomical brain images.

Különböző mértékű rektális disztenzióval egyidejű fMRI: IBS-ben nincs változás

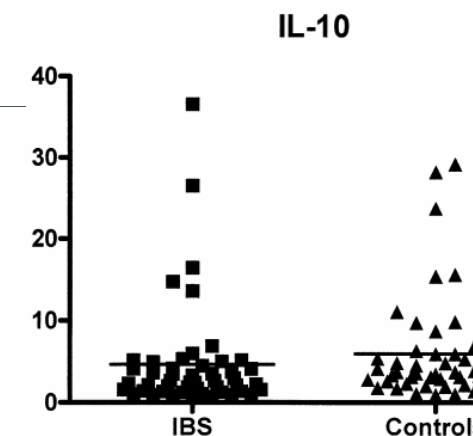
HPA-tengely és proinflammatoros citokinek

Figure 2. Plasma sIL-6r levels in patients with IBS and in healthy controls.

Figure 4. Plasma IL-8 levels in patients with IBS and in healthy controls.

CRH infúzió hatására IBS-eseknél túlzott ACTH és kortizol szabadul fel,
→ szign. kapcsolat az ACTH válasz és az IL-6 szintje között.

ng, I. K. (2006). Hypothalamic-pituitary-gut axis dysregulation in irritable bowel syndrome: plasma cytokines as a potential biomarker?.
American J Gastroenterol, 48(2), 140-142.

Szerotonin szerepe

A szerotonin fontos szerepet játszik az autonóm idegrendszer működésében is!

5HT komplex fiziológiai szerepe a gasztrointesztinális traktusban:

szekrécióban, motilitásban és percepcióban is.

Enterochromaffin (EC) sejtek

a bélnyálkahártya felszínén

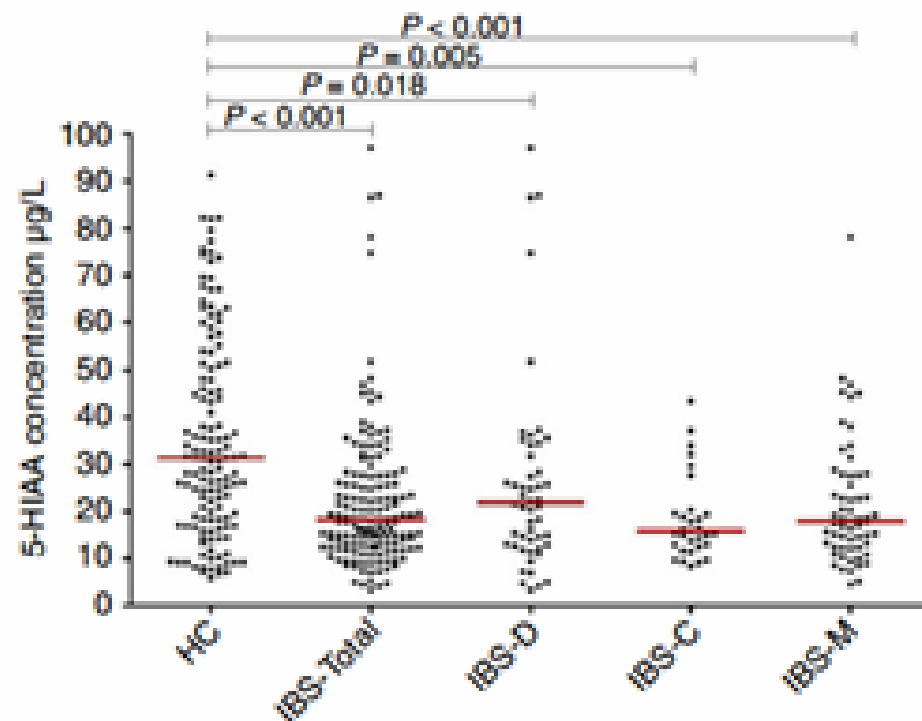
az 5HT termelés 90-95%-át adják!

IBS-ben csökkent 5HIAA koncentráció a vérben.

Kisebb 5-HIAA/5-HT arány –

ez szign. alacsonyabb is IBS-M-ben mint IBS-C

IBS-es nőknél szign. alacsonyabb 5-HIAA koncent

Komorbiditás

Más FSS (funkcionális szomatikus zavar)-jellegű tünetekkel jelentős átfedést mutat

- FMS (fibromyalgia sy): IBS-esek 20-65%-ánál
- CFS (krónikus fáradtság sy) 14%-nál, krónikus fáradtság 36-63%

Mindegyikben: fokozott fájdalomérzékenység, megváltozott agyi aktivitás, fertőzőeseti etiológia, immun- és neuroendokrin diszreguláció, genetika)

100%-ban pszichiátriai komorbiditás:

- Főként depresszív tünetcsoport (kimerültség, étvágytalanság, fáradékonyság)
- Szorongásos zavarok (aggodalom, rumináció, pánikrohamok)
- Evészavar az esetek 1/2-ben, ill. 2/3-ában.

Mentális zavar élettartam prevalenciája IBS-ben 38-

100%

Gyakran szubszindrómális de klinikailag jelentős

formák!

Hausteiner-Wiehle, C., & Henningsen, P. (2014). Irritable bowel syndrome: relations with functional, mental, and somatoform disorders.

IBS diagnózisa és a beavatkozás módjának megválasztása

FD (somatoform disorder) vagy SSD (somatic symptom disorder)?

Aktuális tüneti képtől függhet!

gastroenterológiai és extraintesztinális, így a pszichológiai – viselkedéses tünetekre is figyelni kell a pontos diagnózishoz!

Gasztroenterológus, pszichiáter, pszichológus bevonása ennek függvényében

Pszichológiai diagnózis! - pszichológiai szempontból nem feltételen homogén csoport!

Statement	Recommendation	Quality of evidence	All patient groups	Benefits vs. risks	Patient values	Cost ^a
Rifaximin is effective in reducing IBS symptoms and bloating in IBS-D.	Weak	Moderate	Likely that only some patients will respond	Antibiotic resistance of GI flora a concern if use widespread. Long-term efficacy uncertain	✓	Can be expensive to patients
Main antispasmodics provide symptomatic short-term relief in IBS.	Weak	Low	✓	✓	✓	✓
Peppermint oil is superior to placebo in improving IBS symptoms.	Weak	Moderate	✓	✓	✓	✓
There is insufficient evidence to recommend loperamide for use in IBS.	Strong	Very low	✓	✓	✓	✓
Both classes, antidepressants are effective in symptom relief in IBS.	Weak	High	✓	Both TCA and SSRI associated with adverse events with an NNH of 9.	Some patients do not like the idea of taking antidepressants	SSRIs can be expensive. TCAs inexpensive.
A variety of psychological interventions are effective in improving IBS symptoms.	Weak	Very low	✓	Can be time intensive for patients	Some patients do not like the concept of psychotherapy	Most psychotherapeutic interventions are expensive
Proton pump inhibitors are effective in females with IBS-D.	Weak	Moderate	✓	Concerns regarding ischemic colitis	✓	Can be expensive and not freely available

A. C., Moayyedi, P., Lacy, B. E., Lembo, A. J., Saito, Y. A., Schiller, L. R., **American College of Gastroenterology** Monograph on the Management of Irritable Bowel Syndrome and Chronic Idiopathic

BS példák

Hypopituitarizmus – IBS „zajsteril”

Türelmetlen – „hasznosan kell tölteni az időt”

Traumatorozat: enyhe depresszió+IBS

Fertőzéses kezdet, kontinuis, változó panaszok

- Mi a közös? Perfeccionizmus?
- CFS, IBS, FMS / arthritis – magasabb perfeccionizmus, más jegyekben, pl copingban nincs eltérés

ois, F. M., & Molnar, D. S. (2014). Perfectionism and maladaptive coping styles in patients with chronic fatigue syndrome, irritable bowel syndrome and fibromyalgia/arthritis and in healthy controls *Psychother Psychosom* (Vol. 83, pp. 384-385). Switzerland.

IBD= Inflammatory Bowel Disease (Gyulladósos

#IBS!!!

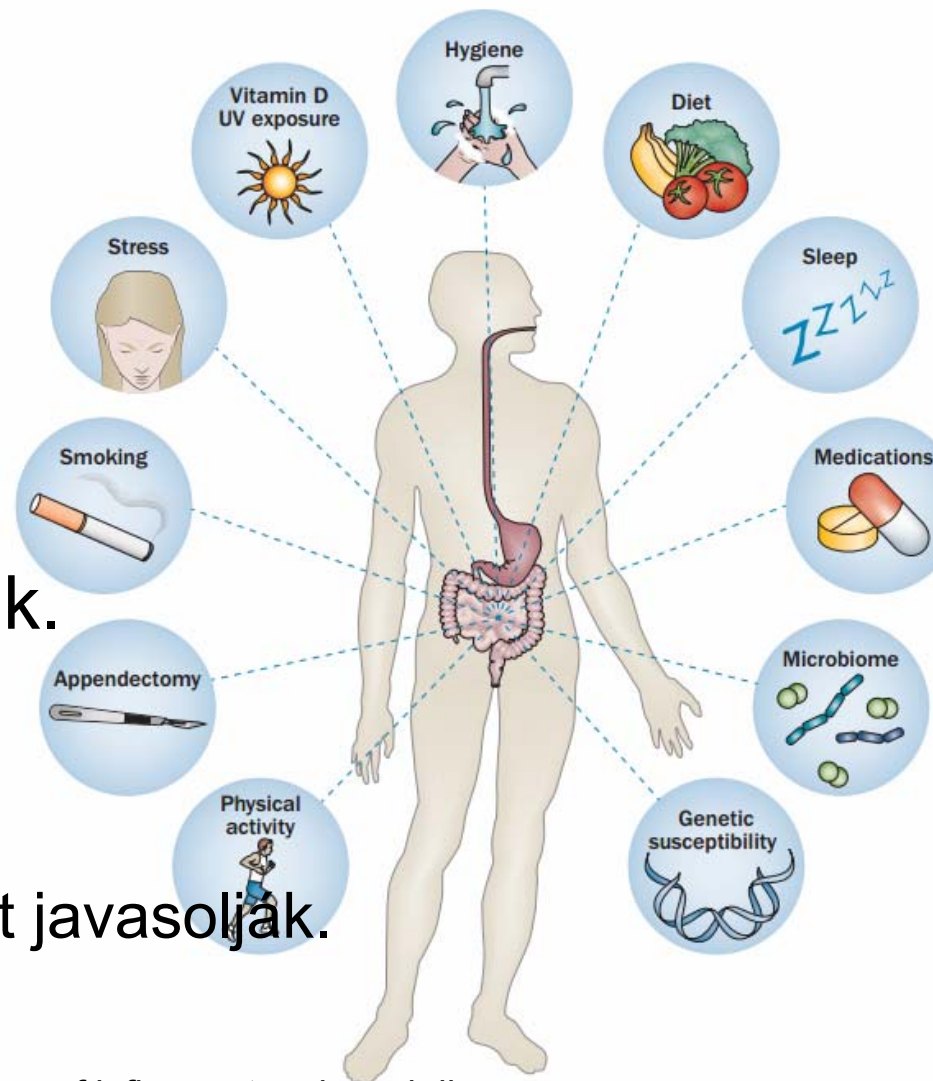
Crohn betegség: az emésztőrendszer krónikus gyulladósos betegsége, annak bármelyik szakaszát érintheti, de leggyakrabban a vékony- és vastagbelet együttesen.

Colitis ulcerosa: a vastagbél krónikus gyulladósos betegsége.

IBD: krónikus immunmediált betegség, komplex etiológia

A mentális betegségek és a stressz nem kapnak egyértelmű szerepet az etiológiában, de a betegség lefolyását befolyásolhatják.

A guideline-ok a pszichológiai distressz szűrését javasolják.

..., Pang, Z., Chen, W., Ju, S., & Zhou, C. (2015). The epidemiology and risk factors of inflammatory bowel disease. *Clin Exp Med*, 8(12), 22529-22542.

er, W., Moser, G., Klose, P., & Mikocka-Walus, A. (2014). Psychosocial issues in evidence-based guidelines on inflammatory bowel diseases: a review. *World J Gastroenterol*, 20(13), 3663-3671. doi:10.3748/wjg.v20.i13.3663

GERD = Gastroesophageal Reflux Disease

nnak falát. (Számos eltérés mentén kialakulhat, pl.: terhességek 50%-ában, gastric outlet
y., scleroderma stb.)

Prevalencia: kb.20%

ünetek: gyomorégés, „heartburn”, regurgitáció, nyelési panaszok, gombócérzés
b.

Savtúltengés és stresszhatás kapcsolata:

- A nyelőcső izmos falának automatikus perisztaltikus mozgása érzelmi hatásra csökken.
- Szimpatikus idegrendszeri aktivitás következtében (nő a szívfrekvencia, vázizmokban és agyban fokozott keringés) a bőr és zsigerek vérellátása csökken, ami rontja a nyálkahártya keringést, ami lúgos kémhatása révén védelmet jelentene

szichiátriai komorbiditás: szorongásos zavarok és depresszió is gyakoribb.

ASTRODUODENALIS FEKÉLYBETEGSÉG

Erosziók: a gyomornyálkahártya defektusai révén - diffúz vérzést okozhatnak

Ulcus: körülírt szövethiány

Patológia: 1. *Helicobacter pylori* pozitív fekélybetegség: krónikus HP-gasztritisz - gyengíti a védelmi tényezőket (a fekélyesedés helyétől függően 99-75%-ban)

2. HP negatív ulcus okai:

- NSAID-szedése (prostaglandinok protektív hatását gátolja)-4x-es; NSAID+glukokortikoidok: 15x-ös esély
- Dohányzás

3. Akut stressz-ulcus és erosió(k): stresszfaktorok többnyire intenzív orvosi kezelés idején (polytrauma, nagyműtétek stb.)

DIABETOLÓGIAI DIFFERENCIÁLDIAGNOSZTIKAI KÉRDÉS

Diabetes insipidus vs. Pszichogén polydipsia

Diabetes insipidus tünetei: olthatatlan szomjúságerzés (polydipsia) és a nagy mennyiségű vizelet ürítése.

két formája:

- az agyalapi mirigy ADH (anti-diuretikus hormon) nevű hormonja hiányzik (centralis diabetes insipidus, CDI),
- a vese érzéketlen a normális mennyiségben termelődő hormon iránt (nephrogén diabetes insipidus, NDI)

A diagnózis a vizelet fajsúlyára épülő vizsgálattal megerősíthető vagy kizárható.

Pszichogén polydipsia: tüneti „diagnózis”, számos pszichológiai zavar lehet a hátterében. leggyakrabban szorongásos zavar. evészavar.

KARDIÁLIS PANASZOK

Funkcionális szívpanaszok

neikül

- Terheléstől független mellkasi fájdalom, időnként a karba sugározhat.

Szívritmusavarok

egyik exrtakardiális oka lehet pszichovegetatív is:

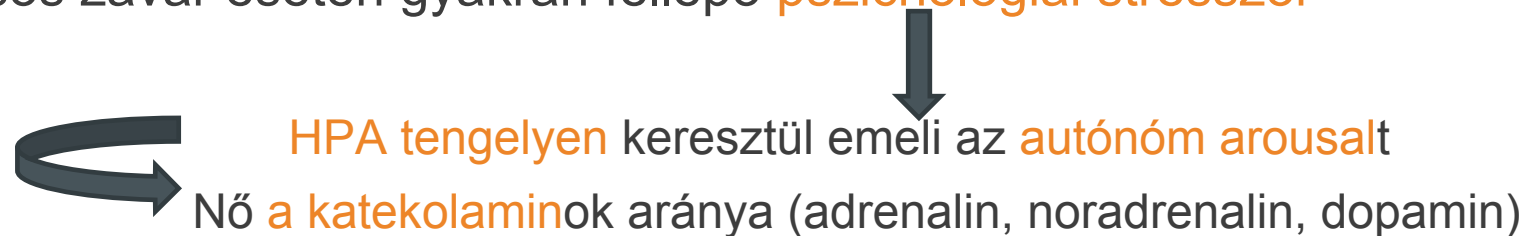
l. **tachycardia, bradycardia** vagy a **szívritmus egyenetlensége** többnyire a szív működése fókuszáló hipervigil figyelem és katasztrofizáció révén.

Extrasystole: az emberek többségénél előfordul, 30% mint a szívritmus maradását észleli – vegetatív labilitás, emoc. izgalom, túlzott fáradtság, alkohol/koffein/nikotin-hatás

hipertónia

hipertónia (HT) és szívérrendszeri megbetegedések szorongásos zavarral való kapcsolata több évtizede kutatott.

szorongásos zavar esetén gyakran fellépő **pszichológiai stresszor**

- tágítja a vázizmok, a szív, az agy és a máj ereit,
- szűkíti a bőr, a bélcsatorna, a lép és a vesék ereit.
- növeli a keringő vér mennyiségét.
- növeli a szívösszehúzódások erejét, a szívfrekvenciát és a perctérfogatot.

szorongásos zavarok (gen. szorongás, PTSD, pánikzavar, OCD is) és HT között egyértelmű és kölcsönös összefüggés is. Depresszió és fizikai panaszok mellett is stabil kapcsolat.

Longitudinális vizsgálatok sz. a HT megjelenésének nagyobb kockázata azoknál akiknek van szorongásos zavar.

A vérnyomáscsökkentés fontos eszköze lehet a szorongásoldás: antihipertenzív gyógyszerek kombinációja anxiolitikummal, és vagy pl. relaxációs tréning.

DIFFERENCIÁLDIAGNOSZTIKAI KÉRDÉSEK

Mi a diagnózis?

- rohamokban jelentkező hirtelen rosszullét,
- sápadtság
- felszökik a vérnyomás
- magas pulzus
- verejtékezés
- nyugtalanság
- mellkasi és/vagy hasi fájdalom.

Phaeochromocytom

adrenálvesesevelő-daganat
-nagy mennyiségű katekolamin
kibocsátás: hipertónia,
vagy ha hirtelen: pánikrohmhoz
hasonló tünetek

Depresszió

- Krónikus belgyógyászati betegségekben, különösen ha az jelentős mozgáskorlátozással, esetleg hosszas hospitalizációval jár – nem könnyű elkülöníteni
- Súlyos betegség diagnózisát követően, a betegségpercepció alakulása idején.
- Demencia (pl. MMSE-próbálkozik?)

Vérképzési zavar – anaemia: haemoglobin koncentráció, haematokrit vagy a vörösvérsejtszám normál szint alá csökkenése: a csökkent O_2 -szállító kapacitá miatt nagyfokú gyengeséggel járhat, ami okozhat enerváltságot, csökkent teljesítőképességet és ezek révén lehangoltságot is okozhat.

Só-víz háztartás zavara - hyponatraemia: nagyfokú enerváltság, zavartság (kórházi ellátásba kerülők 15-30%-ánál)

Egyes endokrin betegségek, pl. hypothyreosis: egyebek mellett fáradékonysággal, izomgyengeséggel, hidegintoleranciával, letargiával járhat. Lassulhat a mozgás, a beszéd, az értelmi működés. Nem eszik többet, mégis hízik.

Szorongást, depressziót kiváltó belgyógyászati

- A belgyógyászatban igen széles körben alkalmazzák.
- Pszichiátriai szövődmények nagyobb adaghoz kötöttek. (Míg pl. GI panasz kisebb adag esetén is előfordulhat.)
- **Kezdetben:** felgyorsult pszichomotorium, ajzottság, hiperaktivitás, megalománia tendenciák, agitáltság, kritikátlanság a jellemző. A **későbbiek során** a kép depresszióba vagy schizoform pszichózisba is átmehet.
- A pszichotikus tünetek a szteroidkezelés megszüntetése után is fennmaradnak. A kiváltott pszichózis a szteroid adagjának csökkentését és a neuroleptikus kezelés azonnali megkezdését teszi szükségessé.
- A szteroidkezelés hirtelen megszüntetésekor is felléphetnek pszichiátriai tünetek, enyhe irritabilitástól, dysthymiatól, anxiétastól kezdve egészen a katonán szerű súlyos pszichotikus állapotig. Ilyen esetekben a szteroid újbóli adása majd fokozatos elhagyása jelent megoldást, szükség esetén anxiolyticummal, antidepresszánszal és neuroleptikummal kiegészítve.

Interferon

Antivirális, antiproliferatív, immunmoduláló hatásai miatt az interferon- α (IFN- α) több terápiás protokoll része.

Kezelés megkezdését követő néhány órában szinte minden betegben influenzaszerű tünetek —rossz közérzet, étvágytalanság, tachycardia, láz, fejfájás, illetve ízületi és izomfájdalmak.

Neuropszichiátriai mellékhatások:

- Az esetek harmadában: paraesthesiák, afázia, ataxia, extrapyramidalis tünetek
- kognitív tünetek (koncentráció-, emlékezetzavar), hangulati-érzelmi élet eltérései (ingerlékenység, szorongás, lehangoltság) – különösen gyakori: tünet depresszió (SSRI hatékony lehet)
  - sokszor nehezen különíthetőek el az IFN- α általános, fizikális mellékhatásaitól (például étvágytalanság, gyengeség, alvászavar)

- Az IFN- α -terápia hirtelen felfüggesztése gyorsan kibontakozó mániás epizódot okozhat

centrális dopaminagonista hatás miatt + befolyásolja a szertoneg rendszert

IFN- α dózisának csökkentése, vagy a kezelés felfüggesztése esetén enyhülnek. (Ezt követően is fokozott kockázat.)

1997. ÉVI CLIV. TÖRVÉNY AZ EGÉSZSÉGÜGYRŐL

- IV. Fejezet AZ EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÁSOK RENDSZERE,
Egyéb egészségügyi ellátások:
- 103. § (4) A pszichoterápia megkezdése előtt orvosi vizsgálat szükséges. A klinikai szakpszichológus munkája során köteles orvosi konzultációt igénybe venni minden esetben, amikor a beteg állapota vagy állapotának védelme indokolja.

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!